

5. Honcharenko, S. U. 1997. *Ukrayins'kyu pedahohichnyy slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary]*. Kyiv: Libid.
6. Yahupov, V.V. 2000. Metody navchannya viys'kovosluzhbovtiv [Methods of Servicemen Training]. *Collection of scientific papers of the Military Humanitarian Institute of the National Defense Academy of Ukraine*, 4, pp. 80-85.
7. Yahupov, V.V. 2000. Neimitatsiyni aktyvni metody navchannya [Non-Imitative Active Teaching Methods]. *Bulletin of the Dnipropetrovsk University*, 5, pp. 78-85.
8. Kyva, V. 2018. The development of information and communication competence of teachers of the system of military education as a methodological problem. *Adaptive management: theory and practice. Series Pedagogy*, 5, pp. 1-20.
9. Ferrari, A. 2012. Digital Competence in Practice: an Analysis of Frameworks. JRC Technical Reports. European Commission. [online] Available at: <http://ftp.jrc.es/EURdoc/JRC68116.pdf>. [Accessed 25 Sep 2019].
10. Gutierrez, I. 2011. Competencias del profesorado universitario en relacion al uso de tecnologias de la informacion y comunicacion: Analisis de la situacion en Espana y propuesta de un modelo de formacion. Departamento de Pedagogia, Universidad Rovira i Virgili. [online] Available at: <http://hdl.handle.net/10803/52835>. [Accessed 25 Sep 2019].
11. Gisbert, M. and Esteve, F. 2011. La competencia digital de los estudiantes universitarios. *Digital learners*, 7, pp. 48-59.
12. Larraz, V. 2013. La competencia digital a la Universitat. [online] Available at: <http://hdl.handle.net/10803/113431>. [Accessed 25 Sep 2019].
13. Krumsvik, R. 2011. Digital competence in Norwegian teacher education and schools. *Högskoleutbildning*, [online] 1(1), pp. 39-51. Available at: <http://journals.lub.lu.se/index.php/hus/article/view/4578> [Accessed 25 Sep 2019].
14. Schneckenberg, D. and Wildt, J. 2006. Understanding the concept of ecompetence for academic staff. Available at: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.457.3464&rep=rep1&type=pdf>. [Accessed 25 Sep 2019].
15. Carrera, F. and Coiduras, J. 2012. Identificacion de la competencia digital del profesor universitario: un estudio exploratorio en el ambito de las ciencias sociales. *Revista de Docencia Universitaria*, [online] 10(2), pp. 273-298. Available at: <https://repositori.udl.cat/bitstream/handle/10459.1/47980/018608.pdf?sequence=1>. [Accessed 25 Sep 2019].

УДК 001.891.5:159.923:159.922.1(045)

DOI: 10.31339/2617-0833-2019-2(27)-107-110

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНДЕРНИХ ВІДМІННОСТЕЙ Я-КОНЦЕПЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Марценюк М.О., Стретович Ю.О.

EMPIRICAL RESEARCH OF GENDER DIFFERENCES OF PERSONAL SELF-CONCEPT

Martseniuk Marina, Stretovich Yuliia

В статті описуються результати емпіричного дослідження гендерних відмінностей Я-концепції особистості. В результаті дослідження було виявлено високий рівень андрогінності, що притаманний членам обох груп, переважно адекватний рівень самооцінки, з тенденцією до заниженої у дівчат та завищеної у хлопців; високий рівень групової залежності у респондентів-дівчат та низький у респондентів хлопців; високий рівень інтернальності у групі хлопців та середній рівень у групі дівчат; занижений рівень домагань

у респондентів-дівчат.

Ключові слова: гендер, гендерна ідентичність, гендерні відмінності, маскуліність, фемініність, андрогінність.

The article is dedicated to actual question of nowadays – an exploration of gender differences of personal self-conception. As it is known, gender is a certain social construct that declares a social sex of personality. Gender identity is one of the primary element of self-conception. The empirical research was conducted with using psychodignostic instruments. By the results of research was done a range of conclusions. There was found a high level of androgyny (a combination of masculine and feminine) that is characteristic for members of both groups and is explained of transformation of modern sociality and disappearing of clear boundaries between a gender roles; mainly adequate level of self-esteem with a tendency of low level for girls and a high level for boys; a high level of group dependence within a group of girls and low level within a group of boys; high level of internality for boys and average level for girls.

Statistical analysis was made with using Mann-Whitney U-test and gave us information about primary differences of self-conception of girls and boys that cardinaly vary by the following parameters: group communication, conflict, ambition, conformability and behavior styles in conflict situations.

Keywords: gender, gender identity, gender differences, masculinity, femininity, androgyny.

У психодуховному світі людини і її самосвідомості зокрема, Я-концепція - важлива структурна складова психологічної самоорганізації, яка виконує функцію передумови і наслідку ефективності соціальної взаємодії і якості життя в цілому. Вона здебільшого формовиявляється як відносно усталена, динамічна і певною мірою усвідомлена система уявлень особи про саму себе, або ж як цілісний образ власного Я, котрий синтезує її самосприйняття такою, якою вона є, хоче бути в ідеалі і має обов'язково стати. Звідси очевидно, що Я-концепція визначає, по-перше, як буде діяти людини в конкретній ситуації, по-друге, як інтерпретуватиме дії і вчинки інших, по-третє, чого очікуватиме від близького і віддаленого майбутнього.

Я-концепція організована не лише функціонально, а й структурно, а в розвиненому формовиявленні – ще й ієрархічно. Відтак елементи першої є певними Я-структурами. Останні – це:

- а) специфічні переконання щодо нас самих;
- б) віра у себе, котра гармонізує і спрямовує обробку здобутої інформації;
- в) окремі психічні моделі, з допомогою яких безпечно і навіть комфортно влаштовується наше життя [6].

Примітною рисою будь-якої Я-структури є те, що вона впливає на обробку соціальної інформації, зокрема спричинює те, як ми сприймаємо, запам'ятовуємо, оцінюємо інших людей і себе самих. Якщо, приміром, заняття спортом – центральна ланка нашої Я-концепції в якій «Я-спортсмен» відіграє роль однієї з Я-структур, то ми приречені помічати складні спортивні навички в інших, швидко пригадувати пов'язаний з спортом власний ментальний досвід і приймати інформацію, що сумісна з нашою спортивною кар'єрою, а відтак і цією актуалізованою Я-структурою [2].

Одним із основних елементів Я-концепції особистості є її гендерна ідентичність. Гендер — соціально-біологічна характеристика, через яку визначаються поняття «чоловік» і «жінка», психосоціальні, соціокультурні ролі чоловіка і жінки як особистостей, на відміну від статі, яка позначає біологічні відмінності, цілісна психічна репрезентація статі, сповнена неповторним динамічним глибинним, когнітивним та поведінковим поняттям жіночого та чоловічого, здобута індивідом у результаті набуття індивідуального гендерного досвіду. Тобто деякий соціальний конструктор, що визначає соціальну стать людини [1].

Гендерна ідентичність – це переживання власної відповідності гендерним ролям,

тобто сукупностям суспільних норм і стереотипів поведінки, характерних для представників певної статі (або таким, що приписуються представникам певної статі суспільно-історичною чи соціокультурною ситуацією) [1].

У визначенні своєї гендерної ідентичності люди переконані у тому, що вони або чоловіки, або жінки. В термінах гендерної Я-концепції «високомужні» індивіди припускають, що вони мають ті якості, інтереси і уміння, котрі традиційно пов'язані з чоловічою статтю. «Високожіночі» особи переконані, що утримують ті характеристики, які пов'язані з жіночою статтю. Водночас Сандра Бем висловила припущення, що окремі люди розглядають себе носіями як чоловічих, так і жіночих характеристик. Дослідниця називає таких осіб психологічними андрогінами. Ці люди сприймають себе такими, котрі мають сильно розвинені і чоловічі, і жіночі риси [1].

І все ж гарантом психічного здоров'я для хлопчиків і мужчин є їхня маскуліність, для дівчаток і жінок - їхня фемінність, а для андрогінних осіб – поєднання маскулінного і фемінного водночас. Згідно з моделлю конгруентності припускається, що найкраща самоадаптація досягається за наявності прямої відповідності між гендером і «Я-концепцією». За будь-яких умов окреслена дилема гендерної ідентифікації має вивчатися у контексті сприйняття людиною самої себе як суспільної істоти [1].

Отже, у повсякденній суспільній взаємодії на стан Я-концепції людини впливають не лише взаємини з довкіллям, а й має місце соціальна, гендерна й індивідуальна ідентичності, від яких залежать її роль та місце у соціумі.

Поняття Я-концепції було введено американським психологом і філософом У. Джеймсом у кінці 19 століття. Теоретичний і прикладний розвиток поняття Я-концепції придбало завдяки творчості видатних психологів-гуманістів А.Маслоу, К. Роджерса і Е. Еріксона. Найбільш повне відображення Я-концепція одержала в книзі Р. Бернса «Розвиток Я-концепції і виховання» (1986) [2].

Дослідженнями Я-концепції особистості займалися такі вчені як У. Джеймс (розробив проблематику Я-концепції), Ч. Кулі (теорія «дзеркального Я»), Р. Бернс (засновник інтегрально-інтераціоналістичного підходу, виділив складові Я-концепції), К. Роджерс (чинники формування Я-концепції).

Серед вітчизняних науковців проблемою Я-концепції і близькою науковою спрямованістю займалися Б. Ананьев, І.Кон, Д. Леонтьев, В. Столін, О. Реан, В. Панок, Н. Пов'якель, Л. Уманець, Н. Чепелева, Є. Чорний та інші. Автори виділяють такі риси, як: професійна рефлексія (Н. Пов'якель), здатність до самоуправління (Ю. Долинська), "конгруентність" (О. Осадько), професійний світогляд (О. Донцов), професійна компетентність (Н. Чепелева, Н. Пов'якель) тощо.

Для дослідження гендерних особливостей Я-концепції особистості ми використали наступні методики: статево-рольовий опитувальник (автор С. Бем); методика «Хто я?» (автори М. Кун, Т. Макпартленд); методика «Q-сортування» (автор В. Стефансон); опитувальник «Рівень суб'єктивного контролю» (автор Дж. Роттер, адаптація Пашукової); опитувальник «Типи поведінки в конфлікті» (автор К. Томас, адаптація Н. Гришіної); методика дослідження самооцінки (автори Т. Дембо, С. Рубінштейн) [3; 4; 5].

В нашому дослідженні взяли участь студенти Мукачівського вищого професійного училища №3, хлопці та дівчата віком 15-17 років.

В результаті проведення емпіричного дослідження ми дізналися, що респондентам обох груп притаманні:

- високий рівень андрогінності, що пояснюється трансформуванням сучасного суспільства та стиранням чітких меж між гендерними ролями;
- загалом адекватний рівень самооцінки, з тенденцією до заниженої у дівчат та завищеної у хлопців;
- високий рівень групової залежності у респондентів-дівчат та низький у респондентів хлопців;

- високий рівень інтернальності у групі хлопців та середній рівень у групі дівчат;
- занижений рівень домагань у респондентів-дівчат.

Крім цього, нами було виявлено, що характерними стратегіями поведінки в конфлікті для групи дівчат є пристосування, уникнення та співпраця, а для хлопців – суперництво та компроміс.

Провівши статистичний аналіз за допомогою критерію U-Манна Уїтні, ми змогли виявити основні відмінності Я-концепції юнаків та дівчат. Групи респондентів відрізнялися за наступними шкалами:

- IS (індекс фемінності-маскуліності-андрогінності)
- домагання;
- залежність;
- незалежність;
- прийняття «боротьби»;
- інтернальність;
- суперництво;
- компроміс;
- уникнення;
- пристосування;

Ці дані дозволяють нам зробити висновок про те, що групи дівчат та хлопців кардинально відрізняються за параметрами групового спілкування, конфліктності, амбіційності, конформності, стилями поведінки в конфліктній ситуації.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в більш ґрунтовному діагностичному дослідженні гендерних відмінностей у ставленні до навчання у юнаків і дівчат.

Список використаних джерел

1. Бендас Т. В. Гендерная психология: учебное пособие / Т.В. Бендас. – СПб. : Питер, 2006. – 431 с.
2. Бернс Р. Б. Развитие Я-концепции и воспитание / Р. Б. Бернс. – М.: Прогрес, 1986. – 421 с.
3. Еникеева М. И. Психологическая диагностика / М. И. Еникеева. – М.: Приор, 2003. – С. 124-129.
4. Карелин А. А. Психологические тесты. Т.2 / А.А. Карелин. – М.: Гуманит, 2002. –С. 65-69.
5. Клецина И. С. Практикум по гендерной психологии / И. С. Клецина. – СПб.: Питер, 2003. – 479 с.
6. Кон И. С. Открытие "Я" / И. С. Кон. – М.: Политиздат, 1978. – 352 с.

References

1. Bendas, T. V. 2006. *Hendernaya psykholohyya [Gender psychology]*. St. Petersburg: Pyter.
2. Berns, R. B. 1986. *Razvytye Ya-kontseptsyyu y vospytanye [Self-concept development and education]*. Moscow: Progress.
3. Enykeeva, M. Y. 2003. *Psykholohycheskaya dyahnostyka [Psychological diagnostics]*. Moscow: Prior.
4. Karelyn, A. A. 2002. *Psykholohycheskye testy. T.2 [Psychological tests. T.2]*. Moscow: Humanite.
5. Kletsyna, Y. S. 2003. *Praktykum po hendernoy psykholohyy [Gender psychology practicum]*. St. Petersburg: Pyter.
6. Kon, Y. S. 1978. *Otkrytye "Ya" [Discovery of «Me»]*. Moscow: Politizdat.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>